

Wyrok z dnia 19 września 2007 r.

III UK 38/07

1. Wymaganie wykonywania zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na stanowisku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze ma umocowanie ustawowe w art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

2. Okresy zatrudnienia pracownika, który nie wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązków operatora elektronicznych monitorów ekranowych, nie są okresami pracy w szczególnych warunkach dla potrzeb nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym.

Przewodniczący SSN Jerzy Kwaśniewski, Sędziowie SN: Zbigniew Myszka (sprawozdawca), Romualda Spyt.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 19 września 2007 r. sprawy z odwołania Zbigniewa O. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w J. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 15 lutego 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie wyrokiem z dnia 15 lutego 2007 r., uwzględniając apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w J., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Krośnie z dnia 27 lipca 2006 r. i oddalił odwołanie ubezpieczonego Zbigniewa O. od decyzji organu rentowego z dnia 31 stycznia 2006 r. odmawiającej przyznania mu prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. W sprawie tej ustalono, że ubezpieczony (urodzony 22 stycznia 1946 r.) był zatrudniony w okresie od 15 listopada 1967 r. do 3 lutego 1973 r. w Rejonie Eksploatacji Dróg Publicznych w S. (obecnie Przedsiębiorstwo Ro-

bót Drogowych i Mostowych Spółka z o.o. w S.) na stanowiskach: bitumiarza i przy produkcji asfaltobetonu oraz laboranta w procesie ekstrakcji nawierzchni bitumicznych. Świadczenie pracy wystawione za ten okres stwierdza, że wykonywał on stale i w pełnym wymiarze czasu pracy prace określone w dziale IX pkt 5 Wykazu A - „prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego” (powoływanego dalej jako wykaz A), stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., powoływanego dalej jako rozporządzenie z 7 lutego 1983 r.). Natomiast w okresie od 5 lutego 1973 r. do 30 listopada 2000 r. ubezpieczony pracował w „A.” SA w S. Począwszy od 1 grudnia 1988 r. do 30 listopada 2000 r. wykonywał pracę kolejno na stanowiskach: ekonomisty, zaopatrzeniowca i starszego zaopatrzeniowca. Do jego zadań należało wprowadzanie do komputera nowych cen na materiały, prowadzenie wszystkich indeksów przyjętych towarów z faktury wraz z ich cenami, wprowadzanie limitów cenowych opracowanych przez dział produkcji, sprawdzanie stanu rzeczywistego w magazynie, co zajmowało mu około 15 - 30 minut średnio dwa razy w tygodniu. Ubezpieczony kontaktował się także telefonicznie z dostawcami w sprawie płatności za dostarczone towary i kontrolował te dane w komputerze. Komputeryzacja stanowisk zajmowanych przez ubezpieczonego została wprowadzona od dnia 1 grudnia 1988 r. Zgodnie z treścią świadectwa pracy w okresie od 1 grudnia 1988 r. do 30 listopada 2000 r. ubezpieczony wykonywał stale i w pełnym zakresie pracę operatora elektronicznych monitorów ekranowych, tj. pracę na stanowisku zakwalifikowanym jako praca w warunkach szkodliwych według ówczesnych przepisów resortowych, tj. wykazu A, dział XIV, poz. 5 pkt 5, stanowiącego załącznik do zarządzenia Nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 sierpnia 1983 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego (Dz.Urz. MHiPM z 1985 r. Nr 1, poz. 1, powoływanego dalej jako zarządzenie MHiPM), jak również wykazu A działu XIV poz. 5 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. Od dnia 2 grudnia 2000 r. ubezpieczony pobiera zasiłek przedemerytalny.

Decyzją z dnia 31 stycznia 2006 r. organ rentowy odmówił przyznania ubezpieczonemu emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecz-

nych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o emeryturach i rentach) ze względu na niewykazanie przez niego wymaganego okresu co najmniej 15-tu lat pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy nie uznał bowiem zatrudnienia ubezpieczonego w okresie od 1 grudnia 1988 r. do 30 listopada 2000 r. za pracę w warunkach szczególnych.

Po rozpoznaniu odwołania, Sąd Okręgowy zmienił decyzję organu rentowego i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury od dnia 22 stycznia 2006 r., uznając, że prace wykonywane w spornym okresie były zatrudnieniem na stanowisku operatora elektronicznych monitorów ekranowych, o którym mowa w wykazie A działu XIV poz. 5 pkt 5 zarządzenia MHiPM oraz w wykazie A działu XIV poz. 5 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., a więc pracą w warunkach szczególnych. Sąd wskazał, że wprawdzie zajmowane przez ubezpieczonego stanowiska: ekonomisty, zaopatrzeniowca i starszego zaopatrzeniowca nie figurują w wykazie A zarządzenia MHiPM, to jednak należy przyjąć, że nie nazwa tych stanowisk, lecz rodzaj wykonywanych prac miał kwalifikować sporny okres zatrudnienia jako pracę w warunkach szczególnych. Skoro praca na tych stanowiskach polegała na stałej obsłudze komputera, to należało ją zakwalifikować jako pracę przy obsłudze monitorów ekranowych wymienioną wśród prac wykonywanych w warunkach szczególnych.

Uwzględniając apelację organu rentowego, Sąd Apelacyjny uznał, iż ocena materiału dowodowego przez Sąd Okręgowy co do spornego okresu nie znajduje odbicia w dokumentacji przebiegu zatrudnienia ubezpieczonego ani w dopuszczonej przez ten Sąd opinii biegłego. Zdaniem Sądu drugiej instancji, ubezpieczony w spornym okresie nie był - jak to określił jego pracodawca w świadectwie pracy - „operatorem elektronicznych monitorów ekranowych”, lecz ekonomistą, zaopatrzeniowcem, który na swoim stanowisku pracy miał również do dyspozycji przy wykonywaniu czynności zawodowych komputer osobisty. Nie kwalifikowało to jednak jego zatrudnienia do stanowisk, na których praca wykonywana jest stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach szczególnych, wymienionych w dziale XIV pkt 5 wykazu A rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. Wadliwa praktyka „A.” SA w S. polegająca na wydawaniu świadectw pracy w warunkach szczególnych dla pracowników umysłowych czy administracyjnych, którzy wykonywali czynności zawodowe posługując się komputerem osobistym, nie może mieć wpływu na właściwą ocenę prawną spornej kwestii. Ponadto powołany w sprawie biegły stwierdził, że w spornym okresie zatrudnienia wykonywanie przez ubezpieczonego czynności przy użyciu komputera nie prze-

kraczało 6 godzin dziennie, co z całą pewnością nie dawało podstaw do zakwalifikowania pracy ubezpieczonego jako wykonywanej w szczególnych warunkach, tj. pracy szczególnie obciążającej wzrok przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych. W spornym okresie ubezpieczony nie był operatorem elektronicznych monitorów ekranowych, lecz ekonomistą, zaopatrzeniowcem, który przy wykonywaniu pracy korzystał z komputera osobistego. Nie kwalifikowało to jego pracy jako wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach szczególnych.

W skardze kasacyjnej pełnomocnik ubezpieczonego zarzucił naruszenie prawa materialnego, w szczególności: 1) pkt 5 działu XIV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., przez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że praca na stanowisku ekonomisty i zaopatrzeniowca nie może być zakwalifikowana do prac szczególnie obciążających wzrok przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, 2) § 2 ust. 1 tego rozporządzenia, przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że warunkiem zaliczenia okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest to, by praca ta była wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na stanowisku objętym wykazem. Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący wskazał zagadnienie prawne wyrażające się w pytaniu „czy warunek wykonywania pracy w warunkach szczególnych w pełnym wymiarze czasu pracy, sformułowany w § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów, czyli w podustawowym akcie prawnym, może być składnikiem obowiązującego porządku prawnego w świetle zasady sformułowanej w art. 67 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji RP, że zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa”.

Zdaniem skarżącego, istnienie wykazów stanowisk pracy nie może być czynnikiem przesądzającym o tym, czy praca na danym tam stanowisku jest pracą w warunkach szczególnych. Decyduje o tym wyłącznie spełnienie warunku ustawowego, którym jest praca o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagająca wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia (art. 32 ustawy o emeryturach i rentach). Natomiast kryterium z § 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. jest pozbawione znaczenia prawnego. Pracą w warunkach szczególnych jest w świetle ustawy każda praca, której wykonywanie łączy się z obsługą monitora, a nie wyłącznie prace wykonywane przez technika, serwisanta obsługującego lub obserwującego monitor komputera lub innego urządzenia, jak twierdzi Sąd Apelacyjny. Brzmienie pkt 5 działu XIV wykazu A rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. nie sprzeciwia się takiej wykładni, a

wręcz jej sprzyja. Przepisy rozporządzenia pochodzą z 1983 r., kiedy obsługą urządzeń wyposażonych w monitory zajmowali się pracownicy wysokokwalifikowani. Obecnie powszechność występowania komputerów, a zatem zwiększona liczba pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach oraz większa liczba „wcześniejszych” emerytów nie może przemawiać za odmienną wykładnią. Skarżący podniósł też, że uznanie przez Sąd Apelacyjny za pracę w warunkach szkodliwych wyłącznie pracy wykonywanej w tych warunkach „w pełnym wymiarze czasu pracy” stanowi poza ustawową przesłankę nabycia prawa do wcześniejszej emerytury, która jako taka nie może być brana pod uwagę przy ustalaniu tego prawa. Przepis art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach w kwestii dodatkowych warunków uzyskania wcześniejszej emerytury takich jak wiek i rodzaje prac, odsyła do „przepisów dotychczasowych”, którymi według skarżącego są przepisy ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm., powoływanej jako z.e.p. z 1982 r.). Przepis art. 53 ust. 2 tej ustawy przewidywał dodatkowy warunek nabycia prawa do wcześniejszej emerytury, którym było „stałe” wykonywanie pracy w warunkach szczególnych. Żaden jednak przepis rangi ustawowej nie uzależnia nabycia tego prawa od wykonywania pracy w warunkach szczególnych „w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku”. Odniesienie do wymiaru czasu pracy pojawia się wprawdzie w przepisach obu ustaw, jednak odnośnie do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach takiego ustawowego warunku nie wprowadzono. Z tego względu zastosowanie przez Sąd § 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w części kreującej taki warunek prowadzi, w ocenie skarżącego, do sprzeczności z warunkami ustawowymi nabycia prawa do emerytury i narusza obowiązujący porządek prawny. W konsekwencji skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji organu rentowego, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji, a w każdym przypadku o zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego kosztów postępowania, w tym zastępstwa procesowego według sześciokrotnej stawki minimalnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ocena nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym następuje w oparciu o przepisy prawa obowiązujące w dacie ubiegania się o to świadczenie. Ubezpieczony ubiegał się o nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym na

podstawie art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, który umożliwia nabywanie przez ubezpieczonych urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., będących pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym. Zastosowanie tej regulacji szczególnej jest obwarowane dalszymi wymaganiami, które nie poddają się wykładni rozszerzającej. W pierwszej kolejności, dla celów ustalenia tych szczególnych uprawnień, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia i tylko w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk pracy ustalone na podstawie dotychczasowych przepisów (art. 32 ust. 3 tej ustawy). W tym zakresie w skardze kasacyjnej odwołano się do pozycji 5 Działu XIX wykazu A rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., który uznaje za takie zatrudnienie prace szczególnie obciążające wzrok i wymagające precyzyjnego widzenia - przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych. W tym zakresie trzeba zważyć, że w spornym okresie ubezpieczony wykonywał zatrudnienie na stanowiskach zaopatrzeniowca, ekonomisty i starszego zaopatrzeniowca, a zatem już nomenklaturowo zajmował odmienne stanowiska pracy od tych, które związane są zawodowo ze szkodliwą lub uciążliwą obsługą elektronicznych monitorów ekranowych. To, że ubezpieczony korzystał z komputera osobistego przy wykonywaniu pracy na zajmowanych stanowiskach nie jest zdarzeniem szczególnym lub nadzwyczajnym, zwłaszcza w dobie niemal powszechnej komputeryzacji rozmaitych stanowisk pracy. Praca z użyciem komputera nie może być jednak niejako *a priori* uznawana jako wykonywana w szczególnych warunkach, gdyż mogłoby to prowadzić do nieuprawnionego twierdzenia, że każdy pracownik korzystający w pracy z komputera jest zatrudniony w szczególnych warunkach, co mogłoby być zaliczane do zatrudnienia w szczególnych warunkach dla celów emerytalnych. Tymczasem podstawowym ustawowym założeniem i zarazem zasadniczym kryterium ustalania uprawnień z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach pracy mogą być tylko okresy zatrudnienia przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia lub znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, a ponadto zatrudnienie takie powinno być wykonywane wyłącznie w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk pracy ustalone na podstawie „dotychczasowych przepisów”. We wcześniej ustalonych i dalej obowiązujących wykazach nie ma pozycji, która

kwalifikowałyby pracę z użyciem komputera na stanowisku zaopatrzeniowca, ekonomisty lub starszego zaopatrzeniowca jako zatrudnienie w szczególnych warunkach, ponieważ takiej kwalifikacji podlega wyłącznie szkodliwa praca przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, która jako szczególnie obciążająca wzrok pracownika została wymieniona w wykazie tego rodzaju prac ustalonym na podstawie przepisów dotychczasowych.

Także wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których pracownikom przysługuje prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach). W ocenie Sądu Najwyższego, to dwukrotne (w § 2 i 4 art. 32 ustawy o emeryturach i rentach) odwołanie się do przepisów dotychczasowych oznacza potrzebę uwzględnienia nie tylko regulacji normatywnych zawartych w tych przepisach, ale także ugruntowanej ich wykładni. Ustalanie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym ze względu na wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, w przypadkach wskazanych w obowiązujących wykazach prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (§ 2 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r.), nie budziło nigdy kontrowersji. Przeciwnie, wymaganie świadczenia takich prac stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy nie wykraczało poza ustawowe upoważnienie do sprecyzowania w akcie wykonawczym (w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r.) tego rodzaju warunków, po których spełnieniu pracownikom przysługuje prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym. W tym uprawnionym układzie normatywnym, tylko okresy wykonywania zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy kreują i wypełniają weryfikowalne kryterium uznania pracy o cechach znacznej szkodliwości dla zdrowia lub znacznego stopnia uciążliwości, lub wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Taki sam warunek odnosi się do wymagania stałego wykonywania takich prac, co oznacza, że krótsze dobowo (nie w pełnym wymiarze obowiązującego czasu pracy na danym stanowisku) lub okresowe, a nie stałe świadczenie pracy wyklucza dopuszczalność uznania pracy za świadczoną w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wskutek niespełnienia warunku stałej znacznej szkodliwości dla zdrowia lub stałego znacznego stopnia uciążliwości wykonywanego zatrudnienia.

Powyższe rozważania doprowadziły Sąd Najwyższy do przyjęcia stanowiska, że warunek wykonywania zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na stanowisku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymagany dla nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym na podstawie art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ma umocowanie ustawowe w przepisach dotychczasowych (art. 32 ust. 4 tej ustawy). Oznaczało to, że Sąd Apelacyjny był uprawniony do oceny, że okresy zatrudnienia pracownika na stanowiskach ekonomisty lub zaopatrzeniowca, który nie wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy zatrudnienia operatora elektronicznych monitorów ekranowych, nie są okresami pracy w szczególnych warunkach dla potrzeb nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym także dlatego, że w skardze kasacyjnej zabrakło jakichkolwiek zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego, które mogłyby podważyć tak dokonaną ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego, co oznaczało, że w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy był związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Wykluczone było zatem zaakceptowanie koncepcji skarżącego, że jakiegokolwiek posługiwanie się w pracy komputerem zaopatrzonym w monitor ekranowy, bez względu na czas korzystania z tego urządzenia elektronicznego, wystarczy do zaliczenia „pracy z komputerem” jako kwalifikowanego zatrudnienia o znacznej szkodliwości dla zdrowia lub o znacznym stopniu uciążliwości, uwzględnianego przy ustalaniu prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====